

"לבן ביקש לעקור את הכל"

בפרק הזה של סיבוכי חייו, נפגש יעקב אבינו עם לבן הארמי. בהגדה של פסח, מופיעה הגדה מיוחדת עליו: "לבן ביקש לעקור את הכל". הכל, אהנו שייכים לכלי. הוא ביקש לעקור את הכל מן השורש. לעקור את נצח ישראל. לבן הוא מין אישיות מיוחדת, המטגדת לנו. הוא מין נשמה, מין טומאה. שעינה עקירת הכל, עקירת כל קדושת ישראל. יש הרבה מדרגות בעבודה הזוהר, בטומאה וברשעות, וכאן מופיע השיא של הטומאה: רצון לעקור את הכל! כהתחלה אנו נפגשים - לכאורה - כמידה טובה של לבן: "ומבשרך לא תתעלם". "המקרב את קרוביו...". לבן אומר ליעקב: "טוב התי אתה לך, מקתי אתה לאיש אהרן". יפה מאוד, אצילי מאוד. אבל כשמחבתיים על הדברים יותר בעמקות, ניתן להבחין כאן גילויי עומק הרשעות ועומק הטומאה. צריך לזכור את הביטור המצועע הזה: לבן הוא אדם שמבקש לעקור את הכל. המהר"ל מזכיר כמה פעמים שהרשעים הגדולים הם אנשים גדולים. אישיות גדולה יכולה להתגלות בדברי תורה, בדברי נבואה, בקודש, בחול, וגם בטומאה. לבן הוא נשמה בעלת כח אדיר, כח גדול של טומאה. יש לו אידיאל, שאיפה וחזיון עצומה, לעקור את הכל. הוא מין מלאך המוות. הורס שלו, הגישה שלו, המהלך שלו, הוא לעקור את הכל, להרבות טומאה, להרבות רשעות, להרבות עבודה זרה בעולם, להרבות מידות רעות בעולם. והנה יש מדרגות נבשמות. רבנו של צולם "בזרא כל הנשמות". ברא את נשמות אבותינו רחל ולאה. "אשר בנו שתייהם את בית ישראל". מוכן שהן היו נשמות קדושות, נשמות אציליות לקמרה ולתפארת, נשמות שענין קידוש השם. נשמות אלה היו בניגוד גמור, בקונטרסט גמור למהלך נשמת האב, שהיה לו צורך נפשי עמוק לעקור את הכל, את כל הקדושה. היה ללבן צער גדול: מהלך בנותיו, הנשמות הקדושות האלה, היה בכיוון הפוך לכל המהלך שלו! נורא נאיזים, אבל אראפשר לשנות. הדבר אבוד, מצב אומלל. והנה הגיע בן אהות, ואחרי רגעים אחרים הכיר אותו: גם הוא מין בריה שענינה קידוש השם, כמו בנותיו. אסוף. יש לו נשמה בעלת כח גדול של קדושה ושל מידות טובות, של יופי ושל טהרה, יש לו כח השפעה גדול להרבות קידוש השם בעולם, זו צרה נוראה. בא הקרוב הזה, בעל שיעור קומה אדיר תשוב, והאידיאל שלו בעולם הוא להרבות קידוש השם! איזו עגמת נפש. ולא פחות עגמת נפש יש לו מבנותיו. כאן מופיע עומק הרשעות: "טוב התי אתה לך מקתי אתה לאיש אהרן". הוא נובח לדעת שצמ שתי בנותיו אין לו כבר מה לעשות. המצב אבוד. בכל מצב שתהיינה בחיים הן תרבינה קידוש השם בעולם, תרבינה צדיקים בעולם; התפכחה את מי שיתחתן עמן לצדיק. זו צרה נוראה ואימה. אז לכל הפחות שיתחתנו הצדיקים בינם לבין עצמם. כאן עומק הרשעות. כל זה שייך למהלך הסיבוכים של יעקב אבינו.

צאת בני כ"ה אל כנען א' 261-2

(ג) וירא ה' כי שנואה לאה. יכין לומר כי ה' לבדו הוא שידע והכיר כי היא שנואה לא כן היא שלא הרגישה בשנאתה אלא שהיתה חושבת שאינה אהובה לבד

אע"פ החיוב

בנין בית ישראל

כן בית ישראל בשלמותו צריך להיות בני מכל שבטי ישראל, כשלכל אחד מהם יש ערך חיובי מיוחד. סידור כל הכוחות המיוחדים ביחד, הוא ענין מסובך ביותר, השייך לפרשת הסיבוכים הגדולה של יעקב אבינו מאז ועד הנה. עליו לזכור שכלל שדבר הוא גדול יותר, כך הוא מסובך יותר. מכונה גדולה יותר, מסובכת ממכונה קטנה. אורביגים גדול, יותר מסובך מאורביגים קטן. אהנו כלנו מהודים ביחד את כללי ישראל: "ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו, בבאו אל הקדש, לזכרן לפני ה' תמיד... והיו על לב אהרן כבאן לפני ה'". ככל שזוכים יותר להבין את הדברים בהבנה אלהית, כן מחברר שהבנין הגדול ביותר והשלם ביותר, הוא שמתגלה בצורה המסובכת ביותר. לכן, בנין בית יעקב כלי-כך מסובך, מראשית ועד אחרית, מאז ועד הנה. לכל אחד מאיתנו צד יחודי יחידי, שמתגלה בשלילת האחר, לא במובן של שנואה, למרות שלפעמים הוא מתבטא כאילו הוא שנואה, אלא במובן של שמירת התפקיד.

צאת בני כ"ה אל כנען א' 267

(ג) וירא בערב וגו'. צער גדול גרם כהטעת הצדיק וגרם פיזור תוקף הקדושה, וצא ולמד (והו וישלח קצ"ח) כי זה סיכה שנעקרה קדושת הבכור אשר בו יתקבצו מלכות וכהונה ושקל כפול בירושה, ולצד המעשה שחשב יעקב כרחל ועשה פעולתו בלאה נתפזרו בחינות הקדושה ותחלש גבורת הקודש:

ויקח את לאה. אולי שלא רצתה לרמות יעקב ולקחה בעל כרחה או בריצוי דברים חולת זה לא היה צריך לומר אלא ויבא לאה בתו אליו:

ויבא אותה. הערים להביאה בידו ולא מסרה לא לשלוחי האב ולא לשלוחי הבעל כדי שלא יהיה לו זמן להכיר בה קודם והביאה בידו ואין מהמוסר לחתן להזדמן לפני

א/ה החיוב

(כה) ויהי בבקר והנה היא לאה, אבל בלילה לא היתה לאה. רש"י לפי 56 שמסר יעקב לרחל סימנים, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה אמרה: עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים.

(כז) מלא שבע זאת, דבוק הוא שהרי נקד בחטף. שבוש של "זאת", והן שבעת ימי המשתה, בתלמוד ירושלמי במועד קטן 58.

כ"ה

(ל) ויעבור עמו עוד שבע שנים אחרות, אחרות הקישן רש"י לראשונות 62, מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה, ואף על פי שברמאות בא עליי.

כ"ה

(כט-ל) ויתן... ויבא גם אל רחל, כמו שבא אל לאה. ויאהב גם את רחל, להודיע כי גם לאה אהב אף על פי שלא בחר בה מתחלה לאשה, כיון שנשאת לו אע"פ שלא היה בכוונה, אהבה כמו שאדם אוהב אשתו, אבל יותר אהב רחל.

(לא) וירא ה' כי שנואה לאה, לא היה יעקב שונא אותה אבל היה אוהב אותה, אלא לפי שהיה אוהב את רחל יותר קרא ללאה רד"ק שנואה, כלומר כנגד אהבתה של רחל היתה שנואה וכן האחת אהובה והאחת שנואה (דברים כא טו), ולפי שהיתה עלובה בעיניה שלא היתה אהובה כאחותה ראה ה' בעיניה

כ"ה

תרומת ושנואה גמורה

הדברים הגדולים והיסודיים מופיעים בהבלטה גדולה שראית כשנאה. יש להבין מה הוכן שנואה זו. יש מקורות לכיורו זה בדברי חז"ל שבמסכת בבא מציעא ופסחים 61. על הפסוק "כי תראה חמור שנאך רבין תחת משארי" שואלים חז"ל: באיזה שנוא מרוב? הרי "כתיב: לא תשנא את אויך כלבבך ו...". איך אפשר לשנוא יחודי? הם משיבים שהכוונה ששנוא אותו מחמת עבירה. "אמ"ן, איזו מין שנואה זאת? אלא אין זו אלא תרומת. שנואה ממש - חמונה ליצול - יכולה להגיע עד לשפיכות דמים. מהאמור לגבי רוצח בשנואה, "יהוא לא אויב לו ולא מבקש רצחו". אנו למדים שמצב של "מבקש רצחו" עלולים להגיע עד לרצח. אמ"ן, בגמרא בודאי לא מדובר על שנואה כמובנה הפשוט, המביאה לשפיכות דמים, חס ושלום, אלא על תרומת, על יחס של שלילה במידה מסוימת.

הגמרא מסבירה שמדובר בשנוא משום עבירה. בטוסאאות של היום, זה נקרא "לא דתי". בגמרא יש דין מיוחד: מי שהולך בדרך ומזדמן לו לפגוש שני יהודים, שדוקקים למצות פריקה וטעינה, אחד מהם אוהב והשני שנוא, או בנוסח של ימינו, אחד מהם "דתי" והשני "לא דתי" - ההלכה היא שמצוה בשנוא "כדי לכוף את יצורו". זאת הגדה הלכתית מענינה. יש לעזוב את ה"דתי" ולפגוש הווקא ל"לא דתי". הווקא מפני שליהודי "דתי" יש מין חשק, דתיות ויראת שמים, לשנוא את ה"לא דתי", עליו להקרים את ה"לא דתי", "כדי לכוף את יצורו". על זה באה הערה ידועה של התוספות 66. כשבבוקר אנו מתפללים "כפן את יצורנו", לאיזה יצר אנו מתכוונים? סתם יצר הוא יצר הרע, נטיות רעות. על-כן, שואלים התוספות: "הושתא מה כפיית יצר שייך, כיון רמזוה לשנואתו?" הרי זה יצר טוב; היצר של יראת שמים הוא המביא כנסת אפסידא על ה"לא דתי". התוספות מוסיפים לנו תשובה קצרה מאוד, המהווה הארה פסיכולוגית יסודית: כשנצטר מצב של תרומת כלפי ה"שנוא", כשיחס ה"דתי" מרובץ אל ה"לא דתי", אינו יחס של סימפטיה ואהדה, אדי בראי ה"לא דתי" מרגיש ביחס בלתי ידיוותי זה, וכתוצאה מכך גם יחסו נעשה לא כלי-כך חיובי. התוספות מביאים את הפסוק הידוע ממשלי: "כמס הפגים לפגים, כן לב האדם לאדם". אדם מכיר את יחסו של חיבורו על-ידי הכרת פניו, וגם אצלו נקבע אותו יחס. היחס הדדי הזה הולך ומתפתח "ובאין מתוך-כך לשנואה גמורה".

השנואה שמדובר עליה בגמרא אינה שנואה גמורה, אבל יש לחשוש שהיא תתגבש עד לשנואה גמורה. יש כאן ניתוח פסיכולוגי עמוק של היחסים הנפשיים בין אדם לאדם.

צאת בני כ"ה אל כנען א' 265-6